

Dr Radisav Vidić

HEMIJA VODE

**Građevinski fakultet Univerziteta u Beogradu
Beograd, 2005.**

Dr Radisav Vidić

HEMIJA VODE

**Građevinski fakultet Univerziteta u Beogradu
Beograd, 2005.**

Dr Radisav Vidić, dipl. inž.građ.,
redovni profesor Građevinskog fakulteta Univerziteta u Pitsburgu, SAD

HEMIJA VODE

Recenzenti:

Dr Ljubinka Rajaković, dipl.inž.tehnol., redovni profesor Tehnološkog fakulteta
Univerziteta u Beogradu

Dr Dejan Ljubisavljević, dipl.inž.građ., redovni profesor Građevinskog fakulteta
Univerziteta u Beogradu

Izdavač:

Građevinski fakultet Univerziteta u Beogradu
Beograd, Bulevar Kralja Aleksandra 73

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Đorđe Vuksanović, dipl.inž.građ.

Odobreno za štampu od strane Komisije za izdavačku delatnost Građevinskog
fakulteta Univerziteta u Beogradu, a po preporuci Katedre za hidrotehniku i vodno-
ekološko inženjerstvo Građevinskog fakulteta u Beogradu.

Štampa: Institut za vodoprivredu "Jaroslav Černi" A.D.
Zavod za grafičku delatnost

Tiraž: 600 primeraka

ISBN 86-7518-056-X

SADRŽAJ

PREDGOVOR

1.0	UVOD	1
1.1	Karakteristike prirodnih voda	4
1.2	Voda kao životna sredina.....	9
1.3	Izražavanje koncentracija	11
2.0	HEMIJSKA RAVNOTEŽA.....	19
2.1	Termodinamičke osnove hemijskih reakcija	23
2.1.1	Entalpija	24
2.1.2	Entropija.....	28
2.1.3	Slobodna energija.....	29
2.2	Uticao temperature na ravnotežu hemijskih reakcija.....	36
2.3	Aktivnost supstanci u rastvoru.....	39
3.0	KINETIKA HEMIJSKIH PROCESA.....	44
3.1	Mehanizam, molekularnost i brzina hemijske reakcije.....	45
3.2	Elementarne reakcije.....	47
3.3	Izrazi za brzinu hemijskih reakcija	49
3.4	Uticao temperature na brzinu hemijskih reakcija	63
4.0	KISELO/BAZNI SISTEMI.....	67
4.1	Uvod	67
4.2	Proračun ravnoteže kiselobaznih sistema	71
4.3	Protonski uslov i uslov elektroneutralnosti rastvora.....	80
4.4	Ekvivalentni sistemi.....	84
4.5	Grafički pristup određivanju ravnoteže u kiselobaznim sistemima.....	86
4.6	Multiprotonske kiseline	95
4.7	Frakcioni jonizujući faktori	102
4.8	Puferski rastvori.....	106
5.0	KARBONATNI SISTEM	113
5.1	Uvod	113
5.2	Zatvoreni karbonatni sistem.....	115
5.3	Otvoreni karbonatni sistem.....	121
5.4	Alkalnost i kiselost.....	129

II

6.0	KOMPLEKSIRANJE	139
6.1	Uvod	139
6.2	Definicije	140
6.3	Hemijska ravnoteža.....	141
6.4	Reakcije kompleksiranja u određivanju kvaliteta vode	155
7.0	RASTVARANJE I TALOŽENJE.....	158
7.1	Uvod	158
7.2	Taloženje.....	159
7.3	Rastvaranje	161
7.3.1	Prosta rastvorljivost.....	163
7.3.2	Rastvorljivost u prisustvu identičnih jona.....	164
7.3.3	Uslovna rastvorljivost	166
7.4	Fazni dijagram	173
7.5	Rastvorljivost kalcijum karbonata i stabilnost vode	178
7.6	Rastvaranje gasova	187
8.0	KOLOIDNI SISTEMI.....	193
8.1	Uvod	193
8.2	Stabilnost koloidnih čestica	195
8.3	Destabilizacija koloidnog sistema.....	200
9.0	OKSIDO-REDUKCIONE REAKCIJE.....	205
9.1	Uvod	205
9.2	Definicije	206
9.3	Ravnoteža oksido-redukcionih reakcija.....	212
9.4	Oksidacioni potencijal	213
9.5	Balans elektrona.....	220
9.6	Aktivnost elektrona i $p\epsilon$	224
9.7	Grafički prikaz ravnoteže oksido-redukcionih reakcija	227
9.8	Dijagram dominantnih jedinjenja	233
9.9	Hemija hlora	236
9.10	Uticao mikroorganizama na oksido-redukcione reakcije	243
	SPISAK LITERATURE	248
	INDEKS POJMOVA	250

PREDGOVOR

Ova knjiga predstavlja uvodni tekst u problematiku hemije vode sa posebnim naglaskom na hemiju prirodnih voda i hemiju koja se primenjuje u procesima za pripremu vode za piće i prečišćavanje otpadnih voda. Knjiga je prvenstveno namenjena onima koji se bave problemima zaštite životne sredine i sanitarnim inženjstvom, ali bi mogla biti od koristi i hemičarima, biologima, ekologima i geohemičarima. Jedina pretpostavka u pisanju ove knjige je da čitaoci imaju neka osnovna znanja iz srednjoškolske hemije jer je bazirana na predavanjima koje je autor poslednjih desetak godina držao studentima viših godina redovnih studija na građevinskom i tehnološkom odseku i prvoj godini poslediplomskih studija na smeru inženjstva zaštite životne sredine na Univerzitetu u Pitsburgu.

U knjizi su obrađeni osnovni principi hemijske ravnoteže i kinetike hemijskih procesa koji su potom primenjeni na razblažene vodene rastvore i reakcije koje se u njima odigravaju, kao što su kiselo-bazne reakcije, formiranje kompleksa, taloženje i rastvaranje i oksido-redukcione reakcije. Za svaku oblast su prvo prikazani osnovni principi koji su neophodni da bi se razumelo ponašanje specifičnih sistema a potom i bazični pristupi koji se koriste za rešavanje problema iz ovih oblasti. Svaki od ovih pristupa je ilustrovan primerima koji imaju za cilj da probleme iz prakse približe čitaocima. U knjizi su obrađeni i grafički pristupi za rešavanje ovih problema jer omogućavaju da se pravilno i slikovito sagleda ponašanje ovih ponekad kompleksnih sistema.

Autor je zahvalan studentima Građevinskog i Tehnološkog Fakulteta Univerziteta u Beogradu koji su ga inspirisali da napiše ovu knjigu, Fulbrajtovoj Komisiji koja je pružila finansijsku podršku za autorov jednogodišnji boravak u Beogradu u toku školske 2003/04 godine, recenzentima Prof. dr. Ljubinki Rajaković i Prof. dr. Dejanu Ljubisavljeviću čije dugogodišnje stručno i predavačko iskustvo je pomoglo da ova knjiga dobije svoju finalnu formu, kolegicama Mirjani Kmezić i Vladani Rajaković bez čije ogromne pomoći oko tehničke i lektorske pripreme ova

IV

---

knjiga sigurno ne bi bila završena u predviđenom roku i Institutu za Vodoprivredu "Jaroslav Černi" i Gradskom Zavodu za Zaštitu Zdravlja - Beograd koji su omogućili štampanje ove knjige.

Autor je neizmerno zahvalan porodici koja mu je uvek neiscrpan izvor inspiracije i podrške i koja je pokazala neograničeno razumevanje i strpljenje tokom pisanja ove knjige. Ova knjiga je posvećena Nataši, Nikoli, Sofiji i Dani.

Autor
Beograd, 2005